463

COLECTIA POVESTIRI ȘTIINȚIFICO-FANTASTICE

463

TUDOR NEGOIȚĂ

Defectul de a pune-ntrebări

MAXIMIN TRACUL

PARALELA 37°

OVIDIU RÎUREANU

Despre extraordinar, insolit, bizar, enigmatic, fantastic și absurd

EMANUEL REICHER

Cronică (en passant fantastică) a șahului

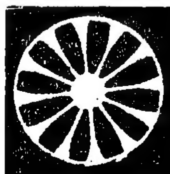
(XXXX)

Redactor literar: ADRIAN ROGOZ
Coperta I: JACQUES WYRS (Franța)
Coperta a IV-a: desen de
CORNELIU BÎRSAN
Raporturile unor categorii estetice din sfera excepționalului (Vezi articolul lui Ovidiu Râureanu)
Prezentarea grafică: ARCADIE DANELIUC

Colecția „POVESTIRI ȘTIINȚIFICO-FANTASTICE“
editată de revista

Știința și Tehnica

Anul XX—1 martie 1974

Defectul de a pune-ntrebări

de TUDOR NEGOIȚĂ

În familia Georgescu, Max 2 pătrunsese într-o frumoasă zi de primăvară, cu pomi înfloriți și cer albastru, strălucitor. Dar toată această gratuită reprezentație de farmec nu-l putea impresiona pe Max, pentru că Max 2 era un robot umanoid, destinat treburilor gospodărești. E drept că reclama ce se făcuse noului „produs" îl prezenta ca pe un adevărat ideal înlocuitor al femeilor în casă — devenite în ultimul timp o adevărată problemă —, dar asta nu însemna că angrenajul complex care era Max 2 se putea lăsa sedus de zîmbetul de mireasă al florilor de cireș. El era o mașină, la care deci domnul Georgescu privea cam sceptic, după ce îi dăduse ocol, ba îl apăsase chiar puțin, cu degetul.

— Și e chiar „ideal"? îl întrebase el apoi pe negustor.

— Nu, răspunsese acesta cu obiectivitate. Are un defect, asupra căruia sîntem obligați să vă atragem atenția, pentru că am primit unele reclamații. Și marfa nu se primește înapoi, să știți.

— Ce defect? se încruntase domnul Georgescu, fiindcă venise la magazin hotărît să intre în pas cu tehnica modernă.

— Pune întrebări, spusese pe un ton parcă jenat vînzătorul. Vrea să știe cît mai multe, pentru a nu greși.

— Vă deranjează foarte mult un asemenea defect? intervenise Max, cu vocea sa plăcută, puțin cîntată, exemplificînd prompt defecțiunea sa de fabricație.

— A, deloc! făcuse amuzat și mirat domnul Georgescu.

— Cred chiar că are să fie foarte interesant, ciripise încîntată și doamna Georgescu. Abia mai ai cu cine schimba o vorbă, adăugase ea piano-voce, aparent fără intenție. Domnul Georgescu îi aruncase însă o privire discretă, dar rece și promițătoare.

Și așa, Max 2 intră în familia Georgescu, fără ca nimeni să aibă habar de ce avea să urmeze.

În drum spre casă, care avu loc în autoturismul familiei, Max vru bineînțeles să afle cîteva lucruri. De pildă, de cît timp și-a luat permisul de conducere domnul Georgescu, întrebare care pe soție o încîntă, dar îl încurcă puțin pe soț, făcîndu-l să fie mai atent la volan. Dacă doamna Georgescu știe să coasă (văzuse căptușeala de la pardesiul domnului Georgescu puțin desfăcută), întrebare ce produse, desigur, o reacție în sens contrar. Și, în sfîrșit, dacă, în cazurile în care soții se ceartă, el trebuie să înregistreze

discuțiile, pentru a servi ca martor într-un eventual proces de divorț — întrebare care reuși să producă derută de ambele părți.

Ajuns acasă, Max 2 fu obiectul unui adevărat asalt din partea copiilor, care în ziua respectivă nu-și mai făcură lecțiile. La intrarea lui Max care, în intenția părinților, era și un cadou, Cornel se ridică brusc și vărsă tușul pe planșa abia desenată, iar Ancuța uită în priză fierul de călcat peste una dintre rochițe, admirîndu-l pe „noul lor prieten", cum îl numise tăticu.

Ei, dar astea erau amănunte fără importanță, care fură trecute cu vederea și încheiate cu un rîs colectiv, tonic, plin de bunăvoință. Max se mulțumi să întrebe cînd învață și în ce clase sînt copiii, după care făcu cunoștință cu toată gospodăria, puse întrebări precise și competente, dovedind o viitoare colaborare rodnică la fericirea și bunăstarea familiei. Își încunună chiar promițătorul debut, pregătind, în văzul întregii asistențe și într-un timp record, un sufleu delicios, care o nemulțumi ușor, dar nemărturisit, doar pe doamna Georgescu. Atmosfera în familie fu în general optimistă pînă seara tîrziu, cînd fiecare se culcă visînd la clipele de cuceritoare impresie pe care aveau să le provoace a doua zi, povestind colegilor de muncă și școală despre minunea cu ochi fosforescenți.

Dimineața începură însă unele mici necazuri.

Domnul Georgescu în primul rînd constată că pantofii, dar toți pantofii, fuseseră lustruiți impecabil, însă aveau șireturile desfăcute. E drept că Max îl întrebase cu o seară în urmă dacă dorește să-și păstreze cît mai mult încălțămintea, dar capului familiei nu-i trecuse prin cap măcar ce ascunde întrebarea (dacă ținem cont de burtica pe care domnul Georgescu o făcuse în ultimul timp și de faptul că secundele dinainte de plecarea la serviciu erau întotdeauna foarte puține).

La rîndul ei, doamna Georgescu constată că peste noapte dispăruse cotoiul de angora, la care, după propria sa mărturisire, ținea „enorm". Fusese o noapte rece și de aceea, cînd, în final, motanul fu descoperit făcînd echilibristică pe muchia îngustă a ferestrei de la bucătărie, gata să se prăbușească de la înălțimea celui de-al șaselea etaj, era pe jumătate congelat.

Nu se știe prin ce manevre electronice reușise Max să ademenească pufosul patruped și să-l ostracizeze în acel loc de pierzanie, sub pretextul că „în timpul nopții, animalele necibernetice nu este sănătos să doarmă în același apartament cu oamenii". Evident, doamna Georgescu citise într-o revistă că „perii de pisică sînt deosebit de nocivi, aspirați în somn putînd provoca chiar și cancer", dar starea în care îl găsi pe bietul Mitzu, aproape incapabil să mai miaune de frig și înjosire, o indignă pentru moment în mod profund.

Copiii trebuiră să recunoască și ei că ceștile aburinde și parfumate de ciocolată erau delicioase, că feliile de pîine erau tăiate cu o precizie matematică, iar sandvișurile garnisite cu atîta artă că-ți venea pur și simplu să le mănînci din ochi. Ce folos însă că înainte de micul dejun trebuiră să facă gimnastică de înviorare pe balcon și să se spele cu apă rece, dar absolut rece ! Iar după masă, după masa de dimineață ! să se spele pe dinți.

Înainte de a pleca, doamna Georgescu, cu gîndul se pare încă la bietul Mitzu, poate și la sufleu, indică robotului pentru masa de prînz supă și un fel de mîncare ce nu-i reușiseră niciodată. Îi explică însă cu multă degajare despre ce-i vorba, ca și cum i-ar fi spus să fiarbă trei ouă, și se simți obligată să adauge cîteva observații preliminare privind atenția care trebuie acordată proporțiilor și mai ales neconfundării alimentelor.

— Nu credeți că așa ceva doar o gospodină nepricepută poate face ? întrebă parcă puțin vexat Max, iar doamna Georgescu, care își aminti subit cum într-un trecut nu foarte îndepărtat încercase să-și hrănească soțul cu o mîncare de praz în care scăpase din greșeală cam multă sodă de rufe în loc de sare, simți cum i se urcă un nod în gît... Și cînd mai auzi și rîsul colosal din baie, al domnului Georgescu, care devenise nespus de atent la întrebările robotului, înțelese că între ea și Max nu aveau să se statornicească cele mai bune relații. Pentru moment, fu satisfăcută, ce-i drept, de strigătul ascuțit care întrerupse rîsul homeric. Domnul Georgescu se tăiase cu briciul.

În sfîrșit, toți ai casei plecară și Max rămase singur acasă.

Începu prin a face curat în tot apartamentul cu aspiratorul, fără să spargă sau să strice nimic, curăță de pete două haine ale domnului Georgescu și aranjă în bibliotecă toate cărțile familiei în cea mai perfectă ordine, conform unui catalog ingenios conceput, pe care îl bătu la mașină cu viteza unei dactilografe ministeriale.

În jurul orei 11,30, domnul Georgescu își făcu apariția parcă frămîntat de ceva. Se învîrti neliniștit prin casă timp de aproape o jumătate de oră, întrebă nemulțumit de mîncarea pentru prînz, se suci încă puțin și, cînd Max intră în bucătărie, dădu repede patru telefoane, fără a reuși să prindă pe cine căuta. Plecă.

Și Max își continuă activitatea începută în slujba confortului și fericirii căminului în care fusese adus. Repară adică două scaune, acordă pianul — fără să bănuiască desigur că Ancuța îl dezacordase într-un anumit scop — și se dedică apoi pregătirii științifice a mesei de prînz. Mitzu însă, care în treacăt fie spus, era un cotoi alintat și obraznic, se strecură și șterpeli o bucățică de carne cu dexteritatea înduioșătoare și altă dată nesancționată cu care o făcuse deseori. De data aceasta, o mișcare fulgerătoare, pe care în sinea sa chiar Mitzu o invidie, și o mînă de fier îl înșfăcă de gît, ținîndu-l cîteva clipe suspendat ca pe o pungă. Apoi motanul fu sechestrat într-o veche colivie de canari pe care, ce-i drept, tot el îi mîncase, dar care se dovedi infernal de incomodă. Mitzu protestă energic, ba făcu o adevărată criză pisicească de isterie, urlă atît de strașnic încît peste puțin timp se trezi în lada de așternut, de unde țipetele sale jalnice abia răzbăteau ca suspinele înăbușite ale unei minione părăsite. Aceasta întrucît doamna Georgescu interzisese cu desăvîrșire lui Max să mai gonească „pisicuțul" din apartament. Mitzu era un animal nobil și rar care, bănuia mămica sa adoptivă, „ar putea fi răpit".

După ora trei deci, cînd cei ai casei începură să sosească, începu șirul adevăratelor neplăceri.

În primul rînd, Max îi pîrî pe copii care veniseră de la școală cu întîrziere de 70 și respectiv 83 de minute, întrebînd, în concluzie, dacă părinții nu cred de datoria lor să se intereseze unde

le-au fost odraslele în acel timp. Apoi, cu seninătate, întrebă ce să facă cu banii pe care-i găsise într-una din cărțile de cosmetică din bibliotecă. Doamna Georgescu se făcu subit roșie la față. În timp ce domnul Georgescu îi atrase atenția zîmbind, că pe viitor nu e cazul să-i declare că nu-i ajung banii de cumpărături și că poșetele noi se datorează norocului excepțional și repetat la „loz în plic".

Defensiva, însoțită de lacrimile de rigoare ale doamnei, se transformă însă într-o vulcanică ofensivă imediat ce Max, netulburat de incident, începu următoarea frază pe care o adresa șefului familiei :

— La 12,05, imediat după ce ați plecat dumneavoastră de-acasă...

— La 12,05 ? ! izbucni mama celor doi tineri bosumflați. Ce-ai căutat dumneata acasă la ora 12,05 ? continuă ea cuprinsă de o nevrednică bănuială, de mult infiltrată în memorie de o vecină atentă și binevoitoare.

— Dragă, dar am avut ceva de rezolvat în oraș și am trecut pe-aici să văd cum se descurcă, zise domnul Georgescu cu un desăvîrșit calm aparent.

— ...V-a căutat la telefon o domnișoară, continuă Max. N-a vrut să-și spună numele însă.

— Ah ! făcu doamna Georgescu. Așa ? !

— Trebuie să fi fost o confuzie, făcu la fel de liniștit soțul, slăbindu-și nodul cravatei. Nu mîncăm ?

— Nu, obiectă Max. Nu era o confuzie. A întrebat dacă e numărul dumneavoastră de telefon. Dealtfel, crezuse întîi că sînteți dumneavoastră la aparat și vi se adresa pe numele mic.

— Ah ! făcu din nou soția. Ah ! Oh ! repeta ea, strîngînd și desfăcînd degetele. Încerca se pare să repete la scenă deschisă jocul motanului din colivie. Pe numele mic, deci ? !

— Atunci era o colegă de serviciu, draga mea, ce atîta...

— Nu era o colegă de serviciu, preciză Max. Nu avea deloc o voce de colegă de serviciu, explică el doct și adăugă : Doriți să ascultați ? ! Am înregistrat convorbirea și...

— Da ! !

— Ba nu ! ! !

— Ba da ! ! !

— Nu ! ! !

— Așa ? !

Și poc, poc ! două palme, după care mămica plecă și se încuie în dormitor, iar tăticu ceru lui Max să șteargă și să nu mai facă pe viitor asemenea înregistrări „tîmpite".

Descoperirea lui Mitzu — care, în starea de strictă necesitate, fusese nevoit să murdărească plapuma de mătase — reanima atmosfera, scoțînd-o pe doamna Georgescu din autoexil. După o praftoriță administrată în comun lui Max, părțile beligerante semnară tacit un armistițiu, foc mocnit, ce încheie cu noduri psihologice după-amiaza, în ciuda excelentelor bucate gătite.

Soția plecă apoi să-și facă niște cumpărături, iar soțul rămase acasă cuminte, desigur în dorința de a supraveghea personal educația tinerei generații. Atacă chiar o problemă de matematică a Ancuței și asudă pînă într-un tîrziu, trăgînd cu urechea nemulțu-

mit cum, în camera vecină, Max demonstra, pe baze absolut logice, printr-o metodă cam socratică, raporturile sintactice care se stabilesc între părțile principale și cele secundare de propoziție din limba franceză...

Cînd robotul îl trimise în pauză pe Cornel și-și făcu apariția în camera alăturată, domnul Georgescu nu se putu abține să-i declare că problemele elevilor din ziua de azi sînt extrem de complicate pentru mintea lor. Zisese aceasta, împingînd în față, nu fără satisfacție, foaia care conținea rezolvarea problemei.

Max îi atrase însă atenția că problemele din carte sînt „pe măsura dezvoltării inteligenței unui copil de 12 ani" și completă arătînd că rezultatul găsit de domnul Georgescu era eronat... Faptul deveni evident prin consultarea rezultatului aflat la sfîrșitul cărții, astfel că domnul Georgescu nu întrezări pe moment altă soluție pedagogică decît să-și amintească de o durere groaznică de cap, care-l chinuise încă de dimineață. Și, lăsînd rezolvarea celorlalte probleme ale Ancuței în grija exclusivă a lui Max, se hotărî să evadeze într-o mică plimbare, prin cartier.

Trecînd însă prin camera de zi, îl găsi pe Cornel cu capul în pumni, privind năucit o imagine ciudată, de mărimea unei reviste, care zăcea pe masă.

— Ce mai e și asta ? se interesă patern domnul Georgescu.

— „Opera lui Max", se plînse Cornel cu un aer plictisit. Tu pricepi ceva, tăticule ?

— Ce să pricep ?

— Ce-i aici. Zice să fac după ea compunerea pentru mîine.

— După asta ? ! se indignă domnul Georgescu.

— Da, se înviora imediat Cornel, simțind în părintele său un eventual aliat. Tovarășa profesoară ne-a zis să descriem un oraș al viitorului. Și Max mi-a făcut zmîngăleala pe care o vezi, „să mă inspir" !

— Un oraș al viitorului ? !... Hm ! făcu tăticu', luînd în mîini opera lui Max. Păi... unde-i orașul ?

— El zice că e ! Nu așa ! O ții cu capul în jos.

Domnul Georgescu privi și „cu capul în sus" imaginea. Nu se putea spune că era lipsită de armonie cromatică. Din primul plan al tabloului creșteau spre înalt trei piramide ciudate, foarte suple, care parcă dansau. Ca niște odaliscе ! Și... de culoare mov !... Alte două piramide „mai rezonabile", cu irizări de siclam se distingeau într-un plan secund, iar dincolo de ele, cerul — de un verde aproape marin — închipuia un fel de protuberanțe bizare, ca o emisie de unde radio materializate în eter... În sfîrșit, două obiecte elipsoidale, unul portocaliu, celălalt de un albastru intens, pluteau în acest univers, ca niște blestemate farfurii zburătoare !

— El a făcut asta ? !

— Da, pîrî Cornel în șoaptă. El ! Mi-a stricat un sfert din tempera pe care mi-ai cumpărat-o de ziua mea...

Gata să explodeze, domnul Georgescu vru o clipă să-l cheme pe Max pentru a-i cere explicații. Se opri însă dintr-un motiv necunoscut și întrebă :

— Și... profesoarei ăleia... ce i-o fi venit ? !... Tu... tu știi... cum arată un oraș al viitorului ?

— De unde să știu, tăticule ?! se apără Cornel, punînd repede lîngă picioarele scaunului „opera lui Max" și luînd stiloul în mînă. Nu vrei să-mi ajuți tu ?

Tăticul se scărpină însă prelung în cap, privi încă o dată pictura, dîndu-se trei pași înapoi și constată, ridicînd o sprînceană :

— Mi se pare că... nici nu-i așa rău tabloul... Dar îi lipsesc automobilele. Cum își imaginează deșteptul de Max un oraș al viitorului fără automobile ?!

— Tăticule ! se strîmbă Cornel. Dar automobilele vor fi înlocuite cu niște discuri de-astea zburătoare ! Asta știe oricine, ce naiba !?

— A da ?! mîrîi tăticul. Păi, dacă știi așa bine, fiule, fă-ți singur compunerea ! Și, supărat subit, domnul Georgescu ieși din apartament, trîntind ușa.

Așa că fiul ridică de pe jos „opera lui Max" și rămase privind la ea și ascultînd discuțiile din camera vecină. Problemele de algebră i se păreau acum o ocupație pașnică.

Este adevărat că Ancuța învăță în seara aceea, pentru prima dată abia, modul de rezolvare a unui anumit tip de probleme pe care nu le pricepuse niciodată. Asta însă după o oră de chin ! Pentru că Max avea prostul obicei de a-i demonstra doar greșeala soluțiilor propuse de ea și de a-i pune întrebări încuietoare, fără a-i sugera nimic. Și, vă dați seama, o asemenea procedură era mult mai neplăcută decît cea a copierii rezultatului „după tăticu", chiar dacă tăticu mai greșea cîteodată. Cine nu greșește ? Ah, Max ! Da, Max ăsta nu greșea, păcătosul !... Mașina !

Seara se scurse într-o atmosferă de război rece, — în care Cornel își scria totuși compunerea ajutat de Max, dar după cît chin educativ ! Noaptea trecu fără incidente de frontieră, dar dimineața stîrni noi și nebănuite complicații.

Înainte de-a adormi, doamna Georgescu studiase asiduu niște reviste vechi, în care descoperise valoarea practicilor Yoga. Și peste noapte devenise adepta convinsă a faimoaselor practici hinduse. Mai mult decît atît, luă copiii de la înviorare și începu să-i inițieze în tainele noului sistem, promițîndu-le să-i ducă pe culmile măiestriei. Max îi privea cu atenție.

— Nu credeți, începea el un minut mai tîrziu, că un asemenea program este neindicat pentru dumneavoastră ?

— De ce, mă rog ? explodă la sol doamna Georgescu, bănuind invidie din partea robotului, pe care îl privase de una dintre funcțiile educative.

— Nu este momentul să vă explic, replică Max.

Probabil că modul plat în care rostise aceste cuvinte nu păru suficient de corect viitoarei yogine ori, poate, era de vină starea psihică provocată de vreo erupție solară, fapt e că mămica sări subit de pe covor, își aruncă cu un gest scurt pletele de pe frunte și întrebă foarte precipitat :

— Nu e momentul ?! Ce vrei să spui cu asta ?! Te rog să-mi explici imediat ! Imediat !

— ...Gimnastica Yoga pe care vreți s-o practicați presupune o abstinență sexuală absolută, explică Max provocat. În orice caz, adăugă el, un examen medical prealabil se impune, în cazul...

— Mămico ! Ce este abstinența sexuală absolută, întrebă repede Cornel.

— Ieși afară ! strigă fierbînd mămica și arătă robotului ușa. La bucătărie ! Să nu te mai prind că te ocupi de educația copiilor mei ! La bucătărie !

Fără un cuvînt, Max ieși. Iar Cornel își repetă întrebarea, care stîrni un nou val de furie din partea mămichii. Și gimnastica pentru dimineața aceea fu bineînțeles suspendată.

La prînz domnul Georgescu veni acasă furios la culme. De data aceasta nu din pricina lui Max, care-i crea însă în mod evident o ciudată iritare prin simpla prezență. Parcă l-ar fi confundat cu cineva.

— E un idiot pur și simplu, declară domnul Georgescu, referindu-se la șeful său. Un troglodit ! Complet incapabil să gîndească și să dea o soluție ! Știe să găsească doar greșeli și greșeli, adăugă el plimbîndu-se agitat și se opri deodată cu ochii la Max. Ca un robot ! Da ! Asta e ! Ca un robot ! Nu ar accepta că e timpit nici să-l pici cu ceară roșie și să-i pui ștampila „Imbecil" !

— Unu ! începu Max calm. Șefii au dreptate.

Se vede că tonul ferm cu care rostise propoziția aceasta, sec, fără drept de apel, trezi în domnul Georgescu un ascuns resort de funcționar plecat.

— Azi n-a avut totuși dreptate, spuse el pe un ton brusc potolit, aproape rugător.

— Doi ! Șefii au întotdeauna dreptate, preciză atonal Max.

— Să-l ia toți dracii ! izbucni domnul Georgescu ridicîndu-se de la masa la care abia se așezase. Înțelege o dată că azi n-a avut dreptate ! N-a avut !...

— Trei ! Cînd șefii n-au dreptate, se aplică paragrafele unu și doi, replică Max. Este foarte important să rețineți toate acestea pentru cariera dumneavoastră.

— Despre ce paragrafe e vorba ? întrebă nedumerit domnul Georgescu.

— Nu este momentul să dau aceste explicații, spuse Max.

— Ba te rog să mi le dai ! Imediat ! spuse domnul Georgescu întărîtat.

— Duceți-vă atunci pe balcon ! strigă doamna Georgescu cu vioiciune nebănuită. Pe balcon sau la closet ! adăugă ea intransigentă.

Max și tăticu trecură deci pe balcon, iar mămica se repezi cuprinsă de febrilitate la bucătărie de unde începu să aducă cele necesare mesei.

Cinci minute mai tîrziu, domnul Georgescu reveni complet înviorat.

— E formidabil ! strigă el entuziasmat. Dragă, dar trebuie să-l notez cuvînt cu cuvînt. Cum ai zis că se numește ?

— Decalogul funcționarului model, spuse Max.

— Vă rog să mîncați, zise apăsat doamna Georgescu. Se răcește supa. Max, crezi că e cazul să servesc tot eu și felul doi ? !

— Mămico, tovarășa dirigintă te cheamă mîine la școală, începu Cornel.

— Iar ! Ce-ai mai făcut ? ! se indignă tăticu, revenindu-și subit din starea de euforie.

— Am întrebat-o ce este abstinența sexuală absolută, zise Cornel. Și m-a dat afară.

— Cum ?

— Eu am aflat de la fete, chicoti Ancuța. Despre lucrurile serioase nu trebuie să-i întrebi pe oamenii mari. Ori nu știu, ori se fac că nu știu. În orice caz, se indignează.

— Asta este rezultatul ideii tale ! se înfuriase între timp doamna Georgescu.

— Dar despre ce e vorba ?! făcea nedumerit soțul. Ce abstinență sexuală ?

— Tu ai fost cu ideea să-l cumpărăm ! Poftim ! Acum îmi nenorocește copiii. Să te duci tu la școală ! Tu să-i explici dirigintei ce se petrece în familia noastră !

Discuția amenința să capete proporțiile unui cataclism natural, dacă n-ar fi intervenit un alt eveniment cu totul neașteptat, care de data aceasta nu se datora însă nevinovatului Max. Sosise în vizită, pentru o perioadă neprecizată de timp, mama doamnei Georgescu. Îmbrățișările de rigoare aplanară conflictul iscat, părțile combatante retrăgîndu-se pe poziții dinainte stabilite pentru o ofensivă de mai mari proporții. Deocamdată începură tatonările diplomatice, domnul Georgescu încercînd să stabilească timpul pe care soacra intenționează să-l consacre revederii unicei fiice. Și seara fu iarăși destinsă, căci coana Aneta părea entuziasmată de robot, în ciuda presupunerilor celor doi soți.

În ziua următoare însă, cînd, în cele mai bune relații, soții se întoarseră împreună de la serviciu, constatară că apăruse un nou epicentru de cutremur conjugal. O găsiră pe coana Aneta congestionată la față, lac de apă, strigînd să audă vecinii că „trîntorul" trebuie trimis imediat la magazin, de unde să se ceară banii îndărăt. Trîntorul era Max.

— Mamă, dar ce s-a întîmplat, întrebă cu o prea evidentă dorință de conciliere doamna Georgescu.

Ce se întîmplase ? Robotul îi declarase deschis bătrînei doamne că el nu spală rufe decît cu ajutorul mașinii electrice de spălat, cu care altminteri familia era dotată. Dar coana Aneta declarase că mașinile electrice de spălat distrug rufăria și-l invitase pe Max să învețe numaidecît cum se spală rufele în albie... Max ripostase însă că asemenea metode demne de epoca de piatră n-au intrat în programul lui de pregătire și că ar duce chiar... Nu mai avusese timp să continue.

— M-a făcut femeie din epoca de piatră ! Auziți ?! striga coana Aneta, gesticulînd cu mîinile înălbite de clăbuc. Își amintise, de fapt, cum o rivală din tinerețe îi zisese ceva asemănător, referindu-se la dantura ei de atunci, puțin cam prea proeminentă. Trîntorul ăsta ! Hoție ! Să-l dați înapoi ! A trebuit să spăl singură toate rufele pe care le muiasem aseară. Uite în ce hal sînt ! Am venit aici să mă îmbolnăvesc ! Așa vreți ?!

— Mamă dragă, începuse pe un ton conciliant domnul Georgescu, dar soacra îl întrerupse :

— Știu eu că asta vrei ! Ești în stare să iei apărarea huidumei ăsteia de tinichea. La ea ții mai mult decît la mine ! Pe ea ai dat bani. Eu sînt sclavă ! De cînd vă știu, v-am spălat și călcat, fără

să-mi spui măcar o vorbă bună! Atît! Măcar o vorbă bună să fi auzit de la tine.

— Mamă dragă, reîncercă mai ferm domnul Georgescu. Dar nu e vina robotului că...

— Ce nu-i vina, ce nu-i vina?! se antrenase și doamna Georgescu în sprijinul mamei. Dacă e casnic trebuie să învețe să facă de toate, ca o femeie de serviciu, nu? Lina cum spăla fără mașină electrică și, slavă domnului, spăla foarte bine!

— Așa!? țipă sufocată soacra. Mă pui pe același plan cu Lina. De fapt, asta sînt eu pentru voi! Nu te gîndești c-am fost jignită, nu-ți pasă nici ție nici lui bărbat-tu că bestia asta...

— Dar nimeni nu te-a jignit, mamă, ce dracu?! izbucnise atunci domnul Georgescu.

— Ba da, ba da, m-a jignit. Monstrul.

— Eu vă cer scuze frumos, intervenise Max cuminte, spre uimirea generală de moment, încercînd să aplaneze conflictul care părea să ducă inevitabil la un război civil conjugal deloc echitabil. Dar soacra leșină chiar în clipa aceea, părînd că făcuse un atac. Fu căutat cu febrilitate un doctor și toți doctorii din apropiere, ca printr-un făcut, nu erau acasă, așa că chemară salvarea. Pînă la venirea ei însă bolnava își revenise, omul în alb declară că bătrîna are o inimă mai sănătoasă decît a lui și ceru să fie plătit deranjul inutil. Se făcuse ora șase după-amiază și copiii plîngeau de foame. Ziua nu era însă sfîrșită. Un telefon îl anunță pe domnul Georgescu că vecinul său de bloc, șeful, burlac inveterat, intenționează să le facă o vizită. Se întîmpla rar o asemenea onoare și domnul Georgescu nu-l putu refuza.

— Bine-mi pare! izbucni cu o privire triumfătoare doamna Georgescu. Bine-mi pare.

— De ce? Ce ți-a venit?

— Ai să vezi tu acum ce-are să-ți facă domnul Max în contact cu „idiotul", cu „robotul", cu „troglodițul"! Ai să vezi! repetă ea și plecă satisfăcută în camera unde fusese lăsată să se repauzeze coana Aneta.

Domnul Georgescu înțelese instantaneu gravitatea pericolului și trecu imediat la o instruire temeinică și precipitată a lui Max.

— Uiți tot ce-am vorbit despre el. Nu te-amestecí în discuție cu întrebările tale. Servești băuturi și fursecuri, nimic altceva. Nici un cuvînt despre serviciul meu sau despre decalogul acela! Nici un cuvînt!

Întîmplarea făcea ca domnul Diculea, șeful, să fie foarte interesat de tehnica modernă. Max îl preocupă imediat și-i puse deci robotului întrebările cele mai variate, spre spaima domnului Georgescu. Dar Max răspunse corect, scurt, precis, etalîndu-și cunoștințele în cele mai variate domenii cu o simplitate dezarmantă. Își permise chiar să divulge domnului Diculea rețeta cocteilului pe care îl făcuse și care era, într-adevăr, excelent. Seara părea să decurgă plăcut, spre dezamăgirea doamnei Georgescu care mustăcea, părînd a-și ascuți totuși gheruțele ca o pisică, în așteptare, căci, bănuia ea, lovitura va veni ca o bombă.

Și într-un fel, bomba veni, obiectiv vorbind, nu din vina lui Max.

Tot blestemata de întîmplare făcea ca șeful să fie un talent care promite în domeniul poeziei. Mai exact spus, șeful fusese de-

clarat, cîndva, în urmă cu ani, „un tînăr de viitor" pe meleagurile pline de farmec ale liricii sentimentale. Anii se alunecară însă nepăsători, talentatul poet scrisese mult, tot mai mult, dar fusese publicat puțin, tot mai puțin, apoi deloc, spre indignarea sa. Obiceiul, altminteri nu foarte supărător al domnului Diculea, era de a se invita la cîte un subaltern și de a se lăsa rugat „să citească ceva". După ce citea își primea porția de elogii cu un zîmbet nostalgic, mulțumea, asculta și indignarea membrilor familiei respective în legătură cu „grozăviile ce se publică azi" și unde asemenea „perle" nici nu și-ar avea locul, promitea să mai scrie și pleca liniștit acasă. Toate lumea era astfel mulțumită.

În seara aceea, cînd domnul Diculea își desfăcu în sfîrșit pe masă două foi de hîrtie acoperite cu un scris mărunt-mărunțel, instinctul subalternului cu vechime tresări în domnul Georgescu și lui Max i se porunci imediat să le ajute copiilor la lecții.

— Știe să ajute și la lecții copiilor ? se miră șeful.

— Da, desigur, intră în prețul de cost, explică domnul Georgescu.

— Și se pricepe, într-adevăr, la toate materiile ?

— Chiar prea bine, mormăi Cornel, adunîndu-și caietele, pentru a trece la porția de deducții logice.

— Se pricepe și la literatură ? mai vru să știe șeful.

— A, nu, sigur că nu ! interveni repede domnul Georgescu, dar ochii soției sale sclipiră și ea întrebă cu un zîmbet seducător :

— Ba da. Așa e că te pricepi și la literatură, Max ?

— Se pricepe, mămico, se făli Cornel, intuind deodată o posibilă amînare a discuțiilor despre ecuațiile cu două necunoscute. Are toată „programa analitică", cum zice tovarășa profesoară, uită-te aici ! și-și arătă degetul mic.

— Am doar niște noțiuni elementare de limbă și literatură, spuse cu modestie Max, asupra materiei care se predă în școli. Doar atît.

— Dar asta nu este deloc puțin ! exclamase cu entuziasm domnul Diculea, amintindu-și cum într-o după-amiază, în urmă cu cîteva luni, se uitase cam pătrat în cursurile de liceu ale unui nepot. Nu e deloc puțin !

Domnul Georgescu încercă cu totul zadarnic să-l elimine pe Max de la audierea producțiilor artistice ale șefului său. La cererea generală, fu nevoit să cedeze, își aprinse o a zecea țigară în seara aceea și rămase cu ochii fixați asupra lui Max, vrînd parcă să-l hipnotizeze.

Șeful citi...

Și se făcu apoi liniște.

Domnul Georgescu tresări și începu imediat tratamentul, turnînd balsam peste rănile gingașului suflet de poet. Soția se alie, după ce preciză, desigur, că ea nu este o mare cunoscătoare. Dar se arătă cucerită, vrăjită de parfumul versurilor, mărturisind că emisiunea de rime a purtat-o în urmă cu ani, întinerind-o vădit. Ochii îi străluceau într-adevăr, pe față i se putea citi o undă vie de speranță. Chiar și Cornel declară că asemenea poezii ar prefera să învețe cu plăcere, apoi trecu la punerea în practică a planului pe care îl elaborase în timpul lecturii și se strecură spre cămară. Ochii zîmbitori ai șefului se opriseră însă, în așteptare vădită, asu-

pra lui Max. Verdictul părea că el va trebui să-l dea. Dar Max, bine instruit, tăcea intens.

— Ce părere ai dumneata ? Adică ce părere ai ? reveni șeful, părîndu-i-se totuși ciudat să-i spună „dumneata" lui Max, deși aștepta cu sufletul la gură răspunsul mașinii.

— Ei bine, sări domnul Georgescu, dar nu vreți... doar nu credeți că în fața unei poezii originale, pe care n-o are implantată în memoria lui electronică, Max să...

— De ce nu ? ! De ce nu ? ! zise șeful. Ar fi interesant. Spune, Max !... Curaj ! Ce părere ai ? Sînt foarte curios.

Și iar se făcu liniște.

Apoi vocea lui Max veni în mod ciudat parcă de departe, parcă mai nuanțată ca altcîndva :

— Este o poezie frumoasă, declară el și adăugă după o clipă de gîndire : foarte frumoasă.

Se auzi atunci oftatul adînc de ușurare al domnului Georgescu, care se grăbise însă. Pentru că Max continuă :

— Păcat că a fost scrisă acum o sută de ani. Nu știați ?

— Cuuum ? ! făcu șeful și toți avură impresia că scaunele pe care stau sînt minate.

— Desigur, ați făcut unele modificări, neînsemnate, dar poezia rămîne frumoasă pentru că a fost scrisă de Macedonski, volumul I, pagina 74 din ediția...

— Termină cu prostiile, Max ! strigă domnul Georgescu sărind în picioare. V-am spus, se întoarse spre șeful său, v-am spus că un biet robot nu poate aprecia valoarea unei poezii originale. În memoria lui s-a format desigur un contact, o similitudine, dar care vă onorează și...

— Nu, nu, nu ! Nu, nu, nu... murmură domnul Diculea stupefiat. S-ar putea să aibă dreptate.

— Am, întări Max cu modestie, extrăgînd din biblioteca familiei un volum. Vreți să verificați ? și-i întinse șefului volumul deschis.

— Extra... extraordinar ! Macedonski. Mi-a luat-o... mi-a luat-o, într-adevăr, înainte... făcu zdrobit șeful.

— Dar se întîmplă asemenea coincidențe, încercă s-o dreagă domnul Georgescu. Se-ntîmplă. Au fost chiar fizicieni, nu, care-au ajuns, întîmplător, simultan la aceleași descoperiri ! De ce nu s-ar putea ca și în domeniul poeziei, unde... ?

— Nu, nu ! Nu, nu, zîmbi strîmb șeful și-l privi cu mai multă atenție pe Max. Mai repede cred că am citit-o cîndva... da, probabil... și...; mi-a rămas într-un colț de memorie... fără să... fără să... Este extraordinar robotul ăsta al dumitale !

— ...Credeți ? ! ! ? făcu subalternul bănuitor. Tonul prea liniștit al șefului îi dădea fiori.

— Da ! E... e grozav ! exclamă șeful și ochii îi mijiră deodată, parcă ar fi fost cuprins subit de-o inspirație fericită. Am să-mi cumpăr... Am să-mi cumpăr și eu unul neapărat...

Așa se face că, după o altă lungă discuție, spre încîntarea tuturora, Max își schimbă domiciliul, mutîndu-se în apartamentul domnului Diculea.

Despărțirea fu tandră. Domnul Georgescu ceru chiar permisiunea să-și ia la revedere de la Max, fără asistență, mărturisind că se simte „copleșit de emoție". Și-n baie, îi repetă lui Max pe un ton categoric ca, în discuțiile cu domnul Diculea, să uite tot, dar absolut tot ce vorbise în casă despre șeful său. Și Max, cuminte, uită, imediat.

În seara aceea toți ai casei regretară plecarea lui Max, chiar și mama Aneta, fiecare spunînd că, de fapt, fusese un robot de treabă, pe care e păcat totuși că l-au pierdut. Dar, din moment ce șeful avea nevoie de el din motive de artă... Ei... arta !... Mă rog, sacrificiul fusese făcut și n-avea rost să-l plîngă acum. Așa că jucară toți remy, pînă tîrziu, nimeni nu se supără nici chiar cînd Cornel le luă 3 lei și 65 de bani. Îl trimiseră doar la culcare, împreună cu Ancuța, iar cei rămași cinstiră un pahar de vin negru, adus de soacră, „vin de la mama lui".

A doua zi doar o umbră de îngrijorare trecu peste fruntea domnului Georgescu, cînd află că domnul Diculea se învoise de la serviciu, pretextînd un început de gripă. Ce gripă ? Aha ! Discuta cu robotul, își selecta probabil împreună cu el viitorul volum, pe care îl promisese tuturora încă demult. Dacă avea să iasă acest volum... Ah, dacă avea să fie publicat un asemenea volum !... Îndrăcitul Diculea avea să devină desigur alt ...alt șef. Cu totul alt șef... Iar domnul Georgescu... ha ! Domnul Georgescu se și vedea avansat, că doar măgarul de Diculea n-o uita că robotul îl are de la el ! De la el și încă în dar ! Fără măcar cinci bani luați, cît se dă cînd iei de la cineva și-un pui de pisică. Ce-ar fi să-i dea un telefon ? ! Nu. Nu ! Îi va face după-amiază o vizită... Cînd omul anunță că e bolnav, de gripă, o asemenea atenție contează, nu-i așa ? ! Sigur că da, sigur că da, și cînd te gîndești că ăștia din jur habar n-au ! Numai de n-ar face... de n-ar face Max vreo poznă ! Dar ce poznă, în definitiv își găsise sacul peticul. Diculea vorbise cu Max despre poezie vreo zece minute și ieșise aseară din apartament radiind de fericire. Parcă descoperise o mină de aur ! Oare nu făcuse o greșeală dîndu-l pe Max ? !...

Masa, masa făcută de mama Aneta nu i se păru domnului Georgescu prea grozavă, deși bătrîna scosese la iveală talentele sale de zile mari. Ca și paharele de cristal. Ce dracu, parc-ar sărbători ceva ? !

Atmosfera nu cîștigă prin strălucire și, ca un făcut, la masă toți vorbiră numai de Max, cît de grozav fusese el. În mod ciudat însă, nimeni nu propusese, dar nimănui nu-i trecuse măcar prin minte să propună cumpărarea altui robot. Abia la sfîrșit Ancuța spuse, așa, fără rost, că a trecut prin fața magazinului cu roboți și-a văzut acolo în vitrină vreo zece „Macși". Atunci izbucni uraganul.

Toți strigară într-un glas că un alt Max, un altul decît cel pe care l-au avut, ar fi un sacrilegiu! Se obișnuiseră cu el, cu Max al lor! Un alt robot, chiar dacă ar semăna ca două picături de apă cu cel vechi, ar fi nepotrivit! Iar cel vechi, Max, Max al lor este prins într-o activitate... în colaborare la o activitate de creație! Sigur, au să-l viziteze din cînd în cînd, domnul Diculea doar nu le-o interzice așa ceva! Dar să... dar să...

Aici își întrerupseră discuția pentru că sună soneria. În ușă apăru domnul Diculea numai în cămașă, cu ochii umflați, cu părul vîlvoi, ca un strigoi de pe cea lume, care strigă domnului Georgescu așa:

— Ia-ți-l de-aici! Să nu-l mai văd! Păstrează-l! E... e... e nemaipomenit! Ca un subaltern! Știe să bîrfească doar! Să scoată ceva din capul ăla de tinichea, să vină cu o propunere constructivă, ioc! După el nu sînt decît un plagiator ratat! Eu! Eu, care...! O să vedeți! O să vedeți! O să vedeți voi, toți!

Părea că suferise un șoc. Fugi pe scări gesticulînd și strigînd ca un nebun. Iar Max, rămas în prag, întrebă cu mutrișoara lui nevinovată:

— Pot să intru?

— ...Hm!... Da... Sigur. Intră, făcu domnul Georgescu și întrebă apoi pe un ton agresiv, după ce închisese ușa în urma robotului: Ce i-ai făcut?

— Nimic, declară Max senin.

— Cum nimic?! explodă coana Aneta. Omul ăla părea ieșit de la balamuc. Monstrule! Ce i-ai făcut? Te-a pus să speli rufe!

— Nu.

— Dar ce? Ce s-a-ntîmplat? întrebă doamna Georgescu.

— Voia... voia, se bîlbîi pentru prima dată Max... să scriem împreună poezii. Eu nu știu... N-am fost programat pentru ...așa ceva.

Se făcu o pauză, lungă, apoi Max întrebă inocent:

— Pot să-mi reiau activitatea?

Nimeni nu-i răspunse nimic, apoi coana Aneta anunță că ea va pleca, va pleca, pentru că își dă seama, e clar acum că aici, în ultimul timp, prezența ei nu este dorită. Urmă o discuție foarte antrenantă, după care doamna Georgescu se încuie în dormitor după obicei, pentru a plînge în liniște. Cornel ceru voie să plece la un cerc de aeromodelism la care vrea să se înscrie neapărat, iar Ancuța declară că are o sarcină...

— O sarcină?!

— Să ajut la învățătură o colegă de clasă, dar trebuie să mă duc numaidecît.

— A, du-te!

Așa că, rămas singur în sufragerie cu Max, domnul Georgescu rîse în barbă, aprinse o țigară, telefonă după taxi, pentru a o duce pe soacră la gară și-i spuse lui Max să pregătească un coc-

teil. Dar soacra nu plecă. Cînd domnul Georgescu, arborînd desigur o mină filială, intră să-i ia geamantanele, o găsi pe bătrînă tricotînd îndîrjit. Bagajele erau desfăcute. Și cînd o anunță că taxiul așteaptă jos, coana-mare leșină iar, de data asta se pare, cu-adevărat. Alertarea grabnică a doamnei Georgescu n-aduse nimic bun. Doctorul, de data asta găsit în apropiere, îl avertiză pe capul familiei că ambele femei aveau neapărat nevoie de liniște, suferind de un surmenaj nervos deosebit...

Seara fu sumbră. Fiecare membru al familiei se retrase în cîte o cameră, iar domnul Georgescu, în sufragerie, mîncă bătaie de la Max, culmea, nu la șah, ci la table!

— Am primit instrucțiuni, spuse Max după al treilea marț pe care i-l luase domnului Georgescu, să nu sîcîim oamenii cu problema fumatului. Totuși... nu credeți că fumați în ultimul timp cam mult?

Domnul Georgescu privi la scrumiera plină de lîngă el, privi la dubla dată de Max și răspunse scurt:

— Nu.

Apoi răsturnă brusc tablele pe jos, îi spuse lui Max să adune piesele rătăcite pe sub bufet și plecă să ia aer.

Max rămase singur în cameră, privi lung, parcă gînditor spre ușa prin care ieșise capul familiei și începu să strîngă metodic piesele de pe jos. Se auzi telefonul:

— Georgescule, tu ești?

— Nu, răspunse Max. E plecat.

— Unde? întrebă agresivă vocea.

Max analiză situația rapid și cu intenția de a nu face o gafă, întrebă politicos:

— Cine sînteți dumneavoastră, vă rog?

— Directorul adjunct. Unde-i Georgescu?

— Dar nu vă supărați, insistă Max, pentru a obține o informație precisă, care director adjunct sînteți: „Șarpele cu ochelari" sau „Nevăzutul"?

La capătul celălalt al firului nu se mai auzi nimic, o clipă, două, trei. Apoi aceeași voce, de data asta surîzătoare parcă, spuse cu o bunăvoință suspectă:

— Șarpele cu ochelari, cred că sînt, dragul meu. Cu cine vorbesc?

— Cu Max, robotul familiei Georgescu.

— Aha, aha! Bine, Max, mulțumesc. Apoi un strigăt cumplit izbucni în telefon: Spune-i lui Georgescu că l-am căutat.

A fost desigur o coincidență faptul că a doua zi, domnul Georgescu primi un avertisment sever pentru o greșeală săvîrșită cu două luni în urmă. Dar el se gîndi că totul i se trage de la Max. Așa se face că în după-amiaza aceleiași zile, Max se afla alături de domnul Georgescu în mașină, mergînd spre magazinul de unde fusese cumpărat.

— Să-mi dați banii înapoi, ceru cu fermitate domnul Georgescu, am fost înșelat.

— Cum se poate, sări ca ars vînzătorul? Aveți vreo reclamație cu privire la acest robot?!

— Nu una, mai multe, preciză domnul Georgescu pornit. Și presupun că nu sînt primul care vă restituie marfa.

— Dar, credeți-mă, încercă vînzătorul, robotul Max 2 este cel mai perfecționat tip pe plan mondial! Îl exportăm de luna asta și-n străinătate! Fiți sigur, domnule, că...

— Sînt sigur că nu-l mai pot ține în casă. Asta e!

— Dar de ce? Vă rog să...

— E o eroare! strigă domnul Georgescu. Să crezi că o mașină, oricît de perfecționată, va fi capabilă să înlocuiască vreodată omul! Să se ridice la nivelul nostru! Am să-mi iau din nou o femeie cu ziua! Banii, vă rog! Sau nu-mi mai dați nici un ban, lăsați-mă în pace! Lăsați-mă în pace! Bună ziua.

Vînzătorul încremenise, părea uluit.

— La revedere, spuse atunci Max, cu vocea lui caldă, cuminte, și în prag domnul Georgescu tresări. Apoi ieși, trînti ușa și se urcă grăbit în mașină.

Fantezii de centaur

Paralela 37°

de **MAXIMIN TRACUL**

Pe paralela 37° latitudine sudică, vîntul bate într-un singur sens, vîntul șterge spuma valurilor plescăitoare, purtînd deasupră-le un strigăt slab, ca o șoaptă: „Graaannt... Harry Grant!" Chemarea aceasta face ocolul planetei, stingîndu-se uneori ca să se nască iarăși, cum și valurile — ele însele — renasc, prelungindu-și trecerea fluidă unul dintr-altul spre celălalt și așa mai departe.

Se spune că încă mai apare, noaptea, conturul iahtului demodat (de fapt, eu știu precis că mai apare) și vasul sparge cu etrava apele poleite de lună, alunecînd tăcut pe direcția est, după șoapta aceea strigată. Siluetele de pe punte nu pot fi decît copiii frumoși ai căpi-

tanului, făpturi cu suflet alb și ochi spălați în visuri proaspete, copiii lumii.

Dar coborîți sub punți și intrați la dihăniile fierbinți, la motoare, acolo unde aburii și cărbunele și căldura îmbîcsesc răsuflarea, unde sudoarea feței se scurge în bărbile pîrlite, iar flăcările cuptorului nesățios joacă lumini pe corpurile dezvelite pînă-n brîu. Coborîți, intrați ! Și, dintre toți fochiștii, pe bărbatul de colo, care își sprijină oboseala în coada lopeții, nu vi se pare că-l știți ? Nu vi se pare că-l recunoașteți ?

Dați-mi voie să mi-l închipui așa pe Jules Verne, dați-mi voie să-l văd lîngă motoarele lui minunate, lîngă mașinăriile lui, ascultîndu-le duduitul cu o dragoste de născocitor fericit și uneori mînuind chiar lopata prin movila cărbunilor, ca nu cumva visul copiilor de pe punți să se împotmolească în larg și copiii, trezindu-se singuri, trezindu-se înfricoșați, să uite chemarea șoptită a vîntului, să uite de Grant și să-l lase cumva pentru totdeauna acolo unde a naufragiat. Ar fi, probabil, cea mai mare catastrofă produsă pe paralela 37°, pentru că nimic nu poate fi mai catastrofal decît naufragiul în care s-ar stinge sufletele tuturor copiilor lumii. *El știe asta*. De aceea veghează !

El, care a ratat cariera de savant, descoperind-o pe cea de interpret al lumii de mîine. El, care n-ar fi fost savant în timpul său pentru simplul motiv că gîndea cu doi pași înaintea invențiilor zilei și, în plus, gîndea sentimental. El care, sentimental fiind, n-ar fi ajuns un bun poet, deoarece îi lipsea rafinamentul cîntărețului din liră, iar în esență rămînea un mare naiv, un suflet mare și naiv, nicicînd în stare să se bucure cu adevărat de un fulg căzut din zborul vulturului, dar gata să-și imagineze vulturul țîșnind din tun spre orizonturile Lunii. El, care era cîte ceva din toate și, în primul rînd, un călător prin hărțile atlasului, spre țările închise-n enciclopedii, spre lumile legate-n piele și zidite-n rafturi de bibliotecă, unde un Paganel sau altul te-ar fi înfruntat, pedant, făcîndu-te să uiți de ce-ai venit sau să renunți. El, care a deschis fereastra într-acolo pentru tine.

Jules Verne e numele gravat pe submarinul „Nautilus", unii îl citesc Nemo sau Cyrus Smith, alții Passepartout sau Fergusson sau Servadac, după cum se obișnuiește mai la nord, mai la vest, mai la est sau mai la sud, în spațiul insolit pe care ești invitat să-l parcurgi de cum ai deprins a distinge umbra maestrului căzută pe șirul de litere. Jules Verne e oceanul văzut pe dinăuntru, Sahara cernută sub balon, vulcanul învins și cavernele planetare unde un întreg muzeu paleontologic se dezlănțuie reanimat. El e ideea că omului nimic nu-i va rămîne ascuns, neștiut, ignorat și că, ori încotro își va întoarce privirea, pragurile vor cădea, limitele vor arde, pentru că *tot* ce *unuia îi va trece prin gînd, alții vor ști să înfăptuiască*.

Altfel spus, Jules Verne e aventura cea mare a copilăriei, la care mereu te întorci, căutîndu-i, împrospătîndu-i ecourile, iar paralela 37° rămîne una dintre rarele coordonate ale timpului pe care se poate naviga oricît, fără prejudecăți.

Despre extraordinar, insolit, bizar, enigmatic, fantastic și absurd

(pe marginea unei antologii)

de OVIDIU RÎUREANU

Volumul antologic „Povestiri stranii", tipărit recent de Editura „Dacia" din Cluj este un act de cultură, indiferent de slaba coeziune tematică. Înainte de a fi citit, el promite prin prestigiul numelor (William Wilkie Collins, Richard Middleton, Ambroise Bierce, Nathaniel Hawthorne, J. Sheridan Le Fanu, Mathew Gregory Lewis, Washington Irving), toate ținînd mai mult sau mai puțin de istoria romantismului anglo-saxon. După ce a fost parcurs, volumul capătă, măcar pentru cîteva dintre nuvelele lui, aprobarea cititorului.

Dar unul dintre unghiurile din care s-ar putea discuta în mod interesant despre această antologie este tocmai cel al alcătuirii sale tematice în legătură cu **straniul** (altfel zis, **bizarul** sau **ciudatul**), categorie estetică în general înțeleasă confuz (pe care, în mod practic, Marcel Brion și Roger Caillois, doi dintre cei mai prestigioși exploratori ai problemelor fantasticului, o confundă frecvent cu acesta, iar Tzvetan Todorov, autorul vestitei „Introduceri în literatura fantastică", pare s-o rezerve rolului de produs rezidual al fantasticului).

Eroarea lui Brion și Caillois decurge din faptul că fantasticul preferat de ei reprezintă un caz special al bizarului, ceea ce favorizează greșita suprapunere a noțiunilor acolo unde, cum vom vedea mai departe, nu se mai întîlnesc. Aserțiunea formulată de Todorov, și cu care nu e de acord mai nimeni, comunică falsa descoperire că impresia de fantastic durează doar cît răstimpul scurt al unor ezitări între explicația naturală și fenomenul supranatural, atunci cînd acesta ne dezorientează opțiunea. Dacă alegerea s-a făcut în favoarea naturalului, susține Todorov, simțămîntul fantasticului ar fi înlocuit de cel al straniului, redus astfel la o dependență inexistentă în realitatea psihică, legăturile dintre fantastic și straniu fiind altele, așa cum vom avea prilejul să arătăm mai jos.

N-au înțeles mai bine ce este straniul nici cei care au făcut antologia clujană, la fel cum nu i-a stabilit noțiunea exactă, de pildă, nici Dumitru Matei în „Dicționarul de estetică generală" din 1972 al Editurii politice (aici, straniul, denumit corect și bizar, este identificat cu insolitul și extraordinarul, noțiuni deosebite nu numai după concepția noastră, pe care o vom expune în continuare, ci și în accepția curentă).

Să încercăm a pune lucrurile la punct.

Fenomenul psihic al producerii fantasticului constă, cum arată și Caillois, în impresia de ruptură a realității (să zicem că ne aflăm într-o pădure ale cărei ramuri desfrunzite se întind după noi ca niște gheare). **Bizarul** corespunde conștiinței că ceva nu este în regulă în mediul nostru natural, că există ceva care îi contrazice legitatea. În situația **fantasticului,** ruperea legității este evidentă. În cea a **bizarului,** evidența nu e obligatorie, deoarece arborii care se transformaseră în monștri ce întindeau brațele înspăimîntătoare pot numai să ne apară amenințători fără o cauză declarată. Dar obligatorie pentru bizar este o anumită neliniște, pe care, la rîndul ei, n-o vom întîlni în toate cazurile cînd survine fantasticul. În cazul copacilor care, cu prelungiri zoomorfe, mobile, își caută prada, neliniștea se manifestă și încă din plin, pentru că devine groază. Aici, avem de-a face cu **fantasticul terifiant.** Însă fantasticul poate fi de asemenea, mai mult sau mai puțin neafectiv, cerebral, rece, eventual alegoric, instrumental, simbol al lumii reale, ca la Swift, Wells, Gogol ș.a. și surprinzător, insolit fără să ne tulbure cine știe ce — întrucît se adresează în primul rînd minții. Să ilustrăm **fantasticul** acesta **neafectiv** printr-o junglă ce simbolizează ferocitatea unor orînduiri sociale. De astă dată, ramificațiile vegetale se pot menține în normalitatea regnului lor: în schimb, ne vom închipui că fojgăiește pe ele o întreagă lume teratologică. În sfîrșit, fantasticul are putința să prilejuiască nemulțumirilor și nefericirilor omenești iluzii, evaziuni și compensații. Codrul nostru cel întunecat va deveni, într-o atare ipostază, doar umbros și nici o cracă nu va încerca să ne înhațe, ba dimpotrivă printre frunze, în chip de fructe, ni se vor oferi fel de fel de bunătăți, a căror proveniență este cu totul alta. Să denumim fantasticul acesta **fantastic compensator.** Fiind creația propriilor dorințe, nota lui afectivă nu e de neliniște. El nici nu surprinde măcar. Doar plăsmuirile sale corespund conceptului de neobișnuit, de extraordinar, ca toate celelalte plăsmuiri fantastice, ca toate fenomenele insolite și bizare.

Extraordinarul sau neobișnuitul, insolitul sau surprinzătorul, bizarul (straniul) sînt concepte diferite. Sferele lor noționale nu coincid, dar aspectele concrete, caracterizate de aceste categorii, se grupează potrivit conținuturilor noționale în sfere concentrice. Din masa mai largă a lucrurilor extraordinare fac integral parte cele care surprind (insolitele), și din masa acestora din urmă — cele care neliniștesc (bizarele). Fenomenele fantastice se grupează într-o sferă interioară extraordinarului, dar secantă cu cea a obiectelor insolite și bizare (vezi coperta a patra).

Ce legătură au povestirile Editurii „Dacia" cu straniul?

Uneori nici una.

Cum nu are povestirea „De veghe lîngă mort" a lui Ambroise Bierce unde se vizează doar extraordinarul în zonele sale cele mai periferice și este discutabil dacă a fost găsit în pariul medicilor ce au încuiat în întuneric lîngă un fals cadavru un om cu nervii tari, ca să-i verifice rezistența în fața superstițiilor înmagazinate de subconștient.

În „Povestea călătorului despre un pat teribil de straniu" a lui William Wilkie Collins, eroul vrea să-și încerce norocul într-o

casă de joc deocheată, unde, după ce cîștigă foarte mult, se îmbată și rămîne să doarmă, conștient de primejdiile care-l amenință; și nu prea are de ce să se mire cînd descoperă că baldachinul sub care se culcase era în realitate o presă menită să-l ucidă prin sufocare, instrument neobișnuit, desigur, și cel mult insolit, dar nimic mai mult decît atît.

Richard Middleton, în „Corabia fantomă", populînd cu stafii lumea, într-un mod intenționat neverosimil, ocolește bizarul, practicînd un soi de fantastic neafectiv, foarte apropiat de fantasticul incredibil, cu precădere absurd al minciunilor din „Uimitoarele călătorii și aventuri, pe uscat și pe apă, ale baronului von Münchhausen, așa cum obișnuia să le povestească el însuși, la un pahar de vin, prietenilor săi" (**absurd** este ceea ce contrazice logica; și fantasticul o contrazice, dar absurdul este mai larg, reprezentînd și ilogicul firesc al gîndirii; absurdul întreține cu fantasticul raporturi ce se pot reprezenta în alte cercuri concentrice, dar cu straniul se întîlnește doar în zona fantasticului terifiant, absent în cazul de față; cu extraordinarul și insolitul absurdul nu are relații-a se vedea coperta a patra).

„Suspiciunea" lui Mathew Gregory Lewis (1775-1809) este povestea melodramatică, didacticistă și lungită (de o factură sentimentală, care n-a rezistat timpului decît în cazul capodoperelor) a unei iubiri medievale zădărnicite și însîngerate de dușmănia dintre familiile celor doi tineri (arhetipul sare în ochi pentru că l-a popularizat Shakespeare). Structura generală a acestui mic roman mediocru nu implică nici bizarul și nici una dintre categoriile concentrice de la extraordinar la fantasticul terifiant. Straniul joacă aici rolul unui accident ce ocupă doar spațiul cîtorva pagini care, luate izolat, sînt într-adevăr antologice (episodul trăit de cavalerul Osbright în capela castelului natal, întorcîndu-se după îndelunga-i absență). Impresia adîncă produsă de acestea are la bază o tehnică a suspence-ului puțin folosită în rest, exploatînd din plin efectul enigmatic al întîmplărilor bizare. **Misteriosul** sau **enigmaticul** este ceea ce se refuză înțelegerii; sfera lui noțională e diferită față de straniu, dar sfera fenomenelor misterioase coincide cu cea a fenomenelor stranii; **suspens-ul** este așteptarea încordată și se asociază cu orice temă și cu orice motiv, dar mai ales cu toate categoriile experienței extreme a omului, dintre care fac parte și cele enumerate de noi în aceste pagini.

„Legenda văgăunii somnoroase" a lui Washington Irving e o poveste realistă ce tratează cu ironie îngăduitoare superstițiile. Într-o asemenea viziune, efectele bizare se încheagă mai rar și mai puțin dens, prin atragerea din subconștient a fondului de credințe nelipsit în cazul cititorului normal. E drept, la nivelul eroilor narațiunii, straniul poate exista chiar și în ipostazele fantasticului, însă fără posibilități de a-i contamina în mod special pe adresanții acestuia.

Celelalte pagini ale antologiei, cîte au rămas, presupun bizarul ca o categorie fundamentală, raportîndu-l însă la o variație foarte mică de elemente tematice, toate ținînd de fantastic.

„Stafia mirelui" de Washington Irving este o falsă **ghost-story**, cu acțiune excepțional condusă, astfel încît, pînă la

finala explicație naturală a evenimentelor (după modelul dat de Ann Radcliff în cadrul romanului gotic, sorginte a mai recentelor povești cu fapte supranaturale), cititorul să poată trăi micul și rafinatul fior al groazei unor apariții în care nu mai crede, dar pe care le reanimează amintirea altei vîrste ontogenetice sau filogenetice.

„Degetul mic al piciorului drept" de Ambroise Bierce și „O întîmplare stranie din viața pictorului Schalken" de J. Sheridan Le Fanu sînt autentice istorisiri cu strigoi (prin toată structura ei, mai ales ultima, cea mai izbutită), ambele de evidentă clasicitate romantică și, în consecință, cam desuete, ca, dealtfel, conținutul întregii antologii.

Un început de modernitate în raport cu celelalte povestiri ale acesteia prezintă „Experiența doctorului Heidegger" de Nathaniel Hawthorne, pesimistă speculație filozofică asupra năzuințelor către o fericire întemeiată pe ceea ce este efemer, dar, în același timp, interesantă căutare în necunoscutul plin de surprize minunate. De fapt, Izvorul Tinereții, de unde provine fluidul folosit în hazardata-i încercare de ciudatul personaj (amestec de om de știință și de practicant al magiei) este apa vie a basmelor sau planta vieții veșnice a „Epopeei lui Ghilgameș", elemente de anticipare a fantasticului științific (manifestarea cea mai viabilă a fantasticului) prin **miraculos** (subcategorie a fantasticului compensator născut prin demitizarea miturilor).

Fantasticul științific este ruptura pe care fantezia artistică o produce în realitatea acceptată, în scopul anticipării analogice a viitorului. El se situează într-o zonă în care poate fi (concomitent ori pe rînd) cerebral, terifiant și compensator în raport cu speranțele nerealizate încă, puse în viitor (vezi coperta a patra). Fantasticul științific este fantastic numai pentru clipele elaborării și respectării sale, deoarece în perspectiva viitorului de referință, se confundă cu realitatea (ca să nu vorbim chiar de împrejurările în care se înfăptuiește în lumea reală, dublînd ficțiunea cu calitatea de previziune științifică).

Cu straniul, paginile de **science-fiction** au de-a face în punctele de contact cu fantasticul terifiant. Sferele bizarului și ale fantasticului în general, fiind secante, se întretaie cu drumurile bizarului și cu cele ale fantasticului științific (vezi coperta a patra).

Nuvela lui Hawthorne, întîmpinînd vremurile mai noi, dovedește gust și meșteșug tocmai prin alegerea modalităților și folosirea nuanțelor straniului, prin crearea unei atmosfere convenabile în gradarea de dinainte și de după producerea fenomenelor fantastice.

Cronică (en passant fantastică) a șahului

de EMANUEL REICHER

XXXX.

Cele trei chipuri ale lui Robert James Fischer (2)

Fischer trebuie să fi fost nerăbdător să-și măsoare încă o dată forțele cu o parte dintre viitorii lui concurenți la supremație, iar James era tentat de subvenția consistentă oferită de federația americană. Bobby era însă tributar complexelor lui acumulate din copilărie și se simțea frustrat de un drept pe care considera că și-l cîștigase odată cu titlul de campion. Chiar și cei mai înflăcărați dintre suporterii săi l-au condamnat atunci pentru această dezarmare, ce nu putea fi înțeleasă decît cunoscîndu-se prețul pe care cel încriminat îl dădea ideii de demnitate.

Anul 1959 îi aduce din nou victoria în campionatul S.U.A., dar și două rezultate mediocre: locul III—IV la Mar del Plata și locul IV—VI la Sant Jago. Pe continentul european fiecare apariție a sa a creat o veritabilă senzație, și mulți au început să spere că s-a ivit în sfîrșit un redutabil oponent al șahiștilor sovietici în lupta pentru titlul suprem. În marele concurs de la Zürich, el s-a aflat în largul lui în mijlocul așilor epocii, dar a fost depășit de adversari, la data aceea, superiori. Clasamentul final (I. Tal, II. Gligorici, III—IV. Fischer și Keres, V—VI. Larsen și Unzicker) sugera specialiștilor că vremea pretendentului american încă nu venise, iar desfășurarea celui de al patrulea turneu al candidaților a confirmat această opinie. Clasarea pe locul V—VI la egalitate cu Gligorici, înaintea lui Olafsson și Benkö, dar după Tal, Keres, Petrosian și Smislov, a însemnat un puternic recul pentru cel ce năzuise spre culmi. Celor care n-au urmărit cronica noastră și nu cunosc realul raport de forțe al acelui moment, le semnalăm două rezultate : Tal-Fischer : 4—0 ; Petrosian-Fischer : 3—1. De bună seamă că orice diversiune pe tema regulamentului campionatului mondial, care l-ar fi dezavantajat în această confruntare, devine puerilă, dată fiind categorica superioritate a celor patru jucători sovietici clasați înaintea sa.

Perioada imediat următoare a marcat o accentuare a trăsătu-

rilor de caracter ale enigmaticului nostru erou tricefal.

În timp ce Robert se izola din ce în ce mai mult și cunoștea primele tentații ale abisului meditațiilor religioase, James a dezlănțuit o dură campanie de recoltare a onorariilor pentru participări la competiții și simultane, făcînd pentru prima oară să răsune cu nedisimulată mîndrie cuvintele: sînt șahist și sînt îndrituit să pretind sume asemănătoare celor pe care le primesc profesioniștii altor sporturi!

Ciudat cît de îndoielnice și ipocrite au fost la început reacțiile multora dintre cei care, dependenți fiind de cîștigurile lor în șah, au arborat pudici mantia amatorismului, rușinați parcă de sursa veniturilor lor. Șocul produs de afirmarea clară a unora dintre drepturile marilor maeștri a tulburat într-atîta spiritele încît se uita că, sub forme mai puțin evidente, pretențiile campionilor din trecut nu erau deloc mai mici. Cu totul noi erau însă demnitatea, tăria și consecvența cu care erau impuse condiții, de fapt normale față de larga popularitate a sportului minții.

Al treilea personaj, Fischer, ducea o luptă înverșunată cu timpul, cu sine însuși și cu imensul material teoretic pe care voia să-l absoarbă, acumulînd astfel un vast bagaj de cunoștințe filtrat printr-o viziune înaripată, care se va dovedi și extrem de eficientă. Tocmai această eficiență trebuie să devină primul criteriu de judecată a tuturor ciudățeniilor „comise“ de Fischer. De cîte ori sînt întrebat despre talentul acestuia, interlocutorii mei par a se mira că pun pe primul plan uriașul volum de informații pe care „computerul Fischer“ îl prelucra într-un ritm extrem de rapid. Și totuși, nici cînd n-a fost mai aproape de adevăr ca în cazul acestuia afirmația: „geniul înseamnă nouăzeci și nouă la sută transpirație și abia unul la sută inspirație“.

Jaloanele drumului parcurs de Robert James Fischer trebuie sesizate în adevărata lor semnificație: ele indică o traiectorie ascendentă chiar dacă vremelnic au dat impresia unui regres. Sîntem încă departe de epoca marilor sale victorii și totuși lumea începea să se obișnuiască cu succesele lui, să le dorească și să se mire ori de cîte ori steaua lui n-avea o strălucire maximă.

În decorul sărbătoresc al frumoasei stațiuni balneare argentinene Mar del Plata, Fischer a obținut în **anul 1960** un rezultat definitoriu pentru stadiul în care ajunsese: locul I—II, la egalitate cu Spasski, înaintea lui Bronstein, Olafsson și alți mari maeștri. A urmat însă și o spectaculoasă cădere la Buenos Aires. Acolo unde au triumfat Korcinoi și Reshevsky, îl găsim în subsolul clasamentului, tocmai la locul XIII—XVI. Dar, pînă și într-un astfel de moment defavorabil, o analiză pătrunzătoare va detecta urmele progresului realizat: nici o partidă pierdută la ocupanții primelor opt locuri, iar de la primii cinci a smuls trei puncte și jumătate!

O veste neașteptată trebuie să-i fi tulburat multă vreme liniștea somnului: la numai 24 de ani, Mihail Tal l-a întrecut categoric pe Botvinnik, smulgîndu-i titlul. Gloria nu așteaptă anii!

Dar și Fischer a mai făcut un pas înainte: dinamizată de punctele culese de el la

masa I-a, echipa S.U.A. a obținut la Turneul Națiunilor de la Leipzig cea mai bună performanță a sa postbelică: locul II după U.R.S.S.

Anul 1961 a debutat cu un nou episod din serialul de incidente ce vor deveni cu timpul proverbiale, transformînd sălile concursurilor în scene de show. Meciul Fischer-Reshevsky, organizat tocmai pentru a pune față în față pe cei doi năbădăioși rivali, s-a întrerupt din cauza unor dispute procedurale la scorul de +2 ; —2 ; = 7. Deși somat de arbitri să reia jocul, tînărul campion al Statelor Unite a refuzat.

Capacitatea sa de luptă creștea necontenit, și teribilul turneu de la Bled-1961 a confirmat pe deplin acest lucru. Pe locul I s-a clasat Tal, pe care uluitoarea putere de revenire a lui Botvinnik îl transformase după numai un an în „ex-campion al lumii". La un punct distanță, pe locul II, înaintea altor 13 mari maeștri, Fischer a scos din arsenalul său arme secrete, îndelung pregătite, cu care a realizat în întîlnirile directe cu jucătorii sovietici trei și jumătate puncte din patru partide! (Victorii la Tal, Petrosian și Gheller, remiză cu Keres.)

La turneul interzonal Stockholm-1962, Fischer și-a copleșit adversarii, terminînd neînvins pe primul loc, cu $2^1/_2$ puncte avans față de urmăritorii săi, Gheller și Petrosian. Maniera autoritară în care și-a adjudecat concursul l-a îndreptățit să-și făurească visurile cele mai îndrăznețe și de aceea poate și dezastrul care a urmat a lăsat în conștiința sa urme atît de adînci. „Maratonul" candidaților de la Curaçao-1962 i-a spulberat marile speranțe, riposta rivalilor săi fiind zdrobitoare: înfrînt în meciurile cu Petrosian, Gheller, Keres și Korcinoi la același scor: $1^1/_2$ — $2^1/_2$, s-a clasat pe locul IV la $3^1/_2$ puncte de lider.

Semnificative date tehnice, care însă nu l-au împiedicat pe cel învins să dezlănțuie în anii următori o campanie împotriva sistemului de desfășurare a campionatului lumii. Vrînd să confere șahului dramatismul altor sporturi-spectacol, marele maestru american propunea ca, în ultima fază, challengerul la titlu să nu mai fie desemnat printr-un turneu, ci prin meciuri eliminatorii, întocmai, de exemplu, ca la box. Acceptată în principiu, ideea nu putea fi însă aplicată decît după un alt ciclu de trei ani, întrucît începuseră primele etape: concursurile zonale. Acest răstimp, de fapt, îi și era prielnic lui Fischer pentru a pregăti un nou asalt.

Cu prilejul Olimpiadei de la Nisipurile de Aur-1962, R.J.F. a stabilit cel mai ridicat procent între liderii echipelor finaliste, prilejuind însă și antologica victorie a lui Victor Ciocâltea asupra sa.

După acest episod, s-a claustrat într-o „perioadă americană", pigmentată doar de locurile I în campionatele S.U.A. și de singulara teleparticipare la turneul de la Havana-1965 (locul II—IV) *.

Evenimentul cel mai de seamă consemnat în filele cronicii noastre din acea epocă este legat de întrecerile pentru titlul suprem: arena luptelor era do-

* Vezi capitolul XXXIII, numărul 456 al Colecției, p. 22.

minată de Petrosian, noul campion, și în timp ce pe una dintre porți ieșea Mihail Botvinnik, demiurgul a 18 ani de crîncene bătălii, pe cealaltă poartă intra cu pași îndrăzneți Boris Spasski, la prima sa încercare de a cuceri citadela celui socotit de neînfrînt.

Descifrînd cursul istoriei, Fischer va fi știut încă din anul 1966 pe cine va înfrunta în momentul supremei decizii. Încleștarea giganților de la Santa Monica i-a oferit date suficiente pentru prognoză, căci pretendentul ce eșuase în tentativa sa cu numai cîteva luni mai înainte își lua acum o strălucită revanșă, întrecîndu-și adversarii ferm și degajat.

Satisfacția lui Fischer de a se impune din nou ca unul dintre principalii candidați la supremația mondială, depășind rivali puternici ca Larsen, Portisch, Unzicker, Petrosian și Reshevsky, a fost întunecată de superioritatea evidentă pe care, în acel moment, Boris Spasski a avut-o asupra tuturora.

În același an, echipa Statelor Unite a devenit la Havana vicecampioană a lumii — după U.R.S.S. —, un rol hotărîtor avîndu-l Fischer, care a desfășurat un joc excelent. De la această competiție relatăm cele două momente mai importante pentru cronica noastră. Meciul S.U.A. — U.R.S.S. din runda a doua s-a desfășurat într-una din zilele de pauză, Fischer cerînd amînarea partidei sale cu Spasski, invocînd motive personale.

Lupta primilor doi clasați de la Santa Monica a fost dramatică. Toate încercările tînărului american de a-și lua revanșa au eșuat, deși a avut continuu inițiativa și a efectuat și un frumos sacrificiu de calitate. Inventiv și tenace, rivalul său a obținut după o lungă apărare remiza. A urmat o mare surpriză : în întîlnirea România — Statele Unite, vîrful de atac al echipei noastre, marele maestru Florin Gheorghiu, și-a condus magistral piesele la asaltul redutei inamice, obligîndu-l pe Fischer să se recunoască învins la mutarea a 50-a.

Trecerea din anul 1966 în 1967, a fost sărbătorită de R.J.F. prin victoria pentru a opta oară într-un campionat al Statelor Unite. Perioada imediat următoare a prilejuit un nou episod fischerian comentat astfel de către Larry Evans : „În 1967, prințul Rainer a invitat doi mari maeștri americani la turneul internațional din Monaco, punînd o singură condiție : unul dintre șahiști trebuia să fie Fischer. Bobby a ocupat locul I, dar a pierdut enorm din popularitate, comportîndu-se ca o primadonă. Peste doi ani, americanii au primit o nouă invitație pentru doi jucători. Și de data aceasta exista o condiție : nici unul dintre ei să nu fie Bobby Fischer".

Succesul repurtat la importantul concurs de la Skoplje-1967, înaintea lui Gheller și Matanovici, a confirmat forma superioară în care se afla R.J.F. înaintea tentativei de a-și cuceri un loc la meciurile candidaților.

Interzonalul de la Sussa (Tunisia) a fost o culme a lipsei de consecvență a celui care avea evident toate șansele să ajungă în faza finală a campionatului mondial. După un start teribil — șapte victorii și

trei remize —, cînd conducea cu autoritate în clasament, Fischer a ridicat rînd pe rînd probleme organizatorice legate de zilele sale „tabu" (vineri și sîmbătă). Deși s-a încercat mereu o rezolvare favorabilă, Bobby a reușit să enerveze cumplit toată lumea: mai întîi a anunțat că se retrage, totuși a revenit, promițînd că va continua jocul, și, în sfîrșit, ...nu s-a prezentat la o rundă; sancționat cu pierderea partidei, el s-a întors în America. Stupoarea pricinuită de acest abandon fără precedent era totuși mai mică decît regretul suporterilor de pretutindeni ce începuseră să spere într-un reviriment al interesului pentru destinele eșichierului.

Pînă în anul 1970 n-a mai participat decît la două turnee — în Israel și în Iugoslavia — pe care le-a cîștigat cu evidentă ușurință. La Olimpiada de la Lugano-1968 a absentat, organizatorii refuzînd să-i rezerve o sală departe de privirile spectatorilor(!) și condiții speciale de iluminație.

Din acel moment, pe primul plan în comentariile specialiștilor au trecut bizareriile personajului Robert-James și, treptat, undele seismului provocat de apariția lui Fischer s-au stins. De fapt însă, undeva, la mari adîncimi, fierbea magma ce avea să irumpă în anul 1970.

Înainte de a ne lăsa antrenați împreună cu Robert James Fischer în aventura iscată de magia biruințelor sale, avem pentru o ultimă oară răgazul să-i înțelegem frămîntările de mai tîrziu, greu de limpezit sub cascada sufocantă a evenimentelor.

Fischer a făcut parte timp îndelungat din categoria extrem de numeroasă a celor deziluzionați de prăpastia dintre năzuințe și realitate. Purtat pe aripile temerarelor visuri, el a simțit din plin brutalitatea curmării zborului spre înălțimi și amarul trezirilor pricinuite de înfrîngere.

Din durerea și umilința retragerilor în sihăstria închinată tainelor singurei lumi pe care o iubea — aceea a eșichierului — s-au născut nu numai cele mai pregnante trăsături ale caracterului său, ci și uriașa forță de mai tîrziu cu care va lua în stăpînire cîmpul de luptă, se va domina pe sine, își va doborî implacabil adversarii și va subjuga întreaga planetă.

În sport, unde orice maxim este efemer, strălucirea momentului de împlinire a speranțelor a fost întotdeauna întunecată de norul unei legitime îndoieli: nu era posibil mai mult?

Năzuind să fie un inegalabil stăpîn al tărîmului zeiței Caissa, Fischer a înțeles treptat uriașa dificultate a tentativei sale: cînd își va fi depășit cu mult contemporanii, asupra lui va plana amenințarea de neînlăturat a comparației cu sine însuși, cel din perioadele anterioare. Eliberîndu-se poate cîndva de povara asemuirii cu titanii trecutului, nu va putea însă niciodată evita pericolul epitetului cu răsunet de recviem: „nu mai este Fischer cel dealtădată!"

Nici Robert și nici James, celelalte două chipuri ale sale, nu erau mai zîmbitoare. Celui dintîi, aureola învingătorului îi aducea arareori uitarea anilor netrăiți decît în închipuire și a dorințelor cu împliniri mereu amînate. Cel de al doilea, deși beneficiar al unor onorarii nemaivăzute în bugetele șahului, era obsedat de discrepanța — pentru el absurdă — dintre veniturile lui și cele ale marilor sportivi profesioniști americani.

Un an și jumătate a ținut exilul voluntar al celui care, neînfrînt de adversari, fusese măturat de pe arena marilor dueluri de straniile-i uragane interioare. A continuat să trăiască solitar și, în timp ce era văzut la Los Angeles, în California, în realitate cobora spre adîncurile tărîmului șahist; atunci străbătu cu o deznădăjduită perseverență jungla infinitelor arborescențe ale teoriei. Un neverosimil impuls, izvorît din mirajul revanșei, l-a ajutat să treacă peste mlaștina amăgitoare a dogmatismului, să cerceteze pînă la capăt zăcămintele unor variante aparent „epuizate", să-și deschidă spre ele galerii și să învingă torentele structurilor controversate, implacabil în drumul său către tainele focului nestins întrezărit în revelațiile geniului său.

Vîlvătăile l-au călit, făcîndu-l să capete agresivitatea defensivelor impenetrabile și meticulozitatea atacurilor fulgerătoare. Aici a înflorit în el darul de a descoperi firul Ariadnei în labirintul marilor complicații și de a isca furtuna în seninul pozițiilor simple și egale.

Claustrarea lui a forjat arme teribile și ar trebui să ne amintim aceasta atunci cînd Fischer va deveni eroul unor noi dispariții misterioase.

La începutul anului 1970, goarnele ce vesteau marele turnir de la Belgrad s-au făcut auzite și peste ocean, anunțînd o inedită confruntare în patru tururi: U.R.S.S. — restul lumii, cu echipe de cîte zece jucători și trei rezerve.

Într-un punct din capitala Iugoslaviei urma să se concentreze cîmpul cu cea mai mare densitate a liniilor de forță din istoria eșichierului: cei mai puternici douăzeci și șase de mari maeștri internaționali întrecîndu-se într-un „meci al secolului", așa cum fusese denumit de către ziariști. Într-adevăr, promotorul acestei epocale „fieste", un fost deținător al titlului mondial, a reunit în aceeași arenă încă șase nemuritori, ca să lăsăm de o parte constelația celorlalți ași, posibilă sursă de alți campioni planetari.

Semnificația evenimentului a justificat răbdarea plină de tact a organizatorilor, care au cercetat și au discutat lista condițiilor puse de Fischer, numărînd nu mai puțin de 23 de puncte!

Odată acordul încheiat, și toți combatanții — prezenți în ziua sorocită, de cea mai mare atenție s-a bucurat apropiata dispută dintre liderii celor două echipe: Spasski și Fischer, întîlnire considerată de cei mai mulți drept un test suprem al însuși șahului.

Pe neașteptate însă, Bent Larsen a cerut ca — pe baza rezultatelor din ultimul an competițional (din care Fischer absentase) — să fie pus la prima masă, amenințînd că, altminteri, se va retrage. Nimeni nu și-a închipuit că cel care chiar la începutul carierei a renunțat la o Olimpiadă pentru a nu figura în echipă după Reshevsky va fi acum de acord cu pretențiile danezului. Dar s-a produs o minune: marele maestru american a acceptat „rocada" și chiar dacă — mai tîrziu — unii au interpretat gestul ca fiind dictat de calcule tactice, valoarea morală a atitudinii sale nu trebuie minimalizată.

Fischer l-a întrecut clar cu 3—1 (+2; =2) pe Tigran Petrosian, primul dintre cei care aveau să simtă asupra lor forța de impact a unei structuri de o densitate inimaginabilă.

Prima consecinţă a entuziasmului suporterilor a constituit-o renunţarea lui Pal Benkö la locul din turneul interzonal în favoarea lui R.J.F., care, neparticipînd la finala campionatului S.U.A.-1969, nu era calificat în ciclul competiţiilor F.I.D.E. Între timp, în anul 1969, Boris Spasski i-a răpit lui Petrosian coroana de lauri, după un finiş irezistibil, care a estompat unele şovăieli şi imprecizii ale învingătorului.

Două locuri I, la Zagreb şi Buenos Aires-1970, au îmbogăţit palmaresul lui R.J.F., dar partida directă cu Boris Spasski de la Olimpiadă (Siegen-1970) a fost o decepţie. Martor ocular la acest eveniment, consider şi astăzi că înfrîngerea lui Bobby s-a datorat în cea mai mare parte lipsei sale de obiectivitate, ca urmare a unei dorinţe exacerbate de a înfăptui cu orice preţ ceva spectaculos.

În schimb, victoria detaşată din interzonalul de la Palma de Mallorca a făcut să crească enorm cota acţiunilor lui James, astfel că, înaintea meciului cu Taimanov, din cadrul competiţiei candidaţilor, era considerat mare favorit.

Desfăşurarea întîlnirii a confirmat pronosticurile, dar scorul absolut (6—0 !) n-a reflectat diferenţa tehnică, ci în primul rînd deruta, panica marelui maestru sovietic, care n-a reuşit să-şi ducă pînă la capăt intenţiile, fie că se afla în atac, fie că trebuia să se apere şi nu înţelegea ce anume îi anihilează întregul mecanism de luptă.

Acest scor absolut a declanşat o avalanşă de superlative care tindeau să creeze imaginea unui jucător cu atribute absolute. Analiza obiectivă — „la rece" — a situaţiilor concrete din partide a dezvăluit însă şi cîteva momente dificile pentru învingător, şi dacă ele n-au avut consecinţe asupra configuraţiei rezultatului aceasta s-a datorat în primul rînd unor flagrante greşeli ale lui Taimanov.

Rezervele exprimate de unii comentatori au fost spulberate de finalul mult aşteptatei ciocniri dintre Fischer şi Larsen. După locul ocupat de vijeliosul danez în ierarhia internaţională se putea anticipa o întrecere strînsă, dar evenimentele au evoluat într-o direcţie neaşteptată. Specialiştii nu explică nici astăzi în mod convingător ce s-a întîmplat în cele două săptămîni ciudate : Larsen s-a dezintegrat psihologic şi a fost literalmente pulverizat cu 6—0 !

Dincolo de interesul ei sportiv, finala candidaţilor urma să furnizeze un argument hotărîtor în controversata problemă a noului raport de forţe din eşalonul cel mai înalt al eşichierului. Va reuşi oare inegalabila artă defensivă a lui Tigran Petrosian să tempereze avîntul celui aflat la numai un singur pas de împlinirea visului ?

Cinci runde lupta a fost echilibrată, apoi, însă, o suită de patru victorii i-au adus lui Fischer titlul de challenger şi suporterilor săi o justificare pentru noi şi extravagante calificative.

Fără a minimaliza meritele învingătorului, analiştii au considerat aproape în unanimitate că în zilele bătăliilor decisive, rezistenţa opusă de adversarii lui R.J.F. a fost diminuată de neputinţa lor de a fi ei înşişi, de a se prezenta la o valoare maximă.

În mod paradoxal, adevărul se află la antipodul acestor aprecieri.

Secvenţele capitale ale cronicii noastre au dezvăluit cîti-

torilor faptul de necontestat că cele mai subtile elemente constitutive ale cavalerilor eşichierului au ieşit la iveală tocmai în timpul asprelor confruntări. Puternicul reflector al aşilor luptei psihologice a scos întotdeauna chiar şi din cele mai ascunse unghere trăsăturile esenţiale ale portretului fiecărui rival. Dezlănţuirile neiertătoare ale lui Lasker, Alehin, Botvinnik sau Tal dezvăluiau, aidoma razelor X, intime fisuri în oţelul inamicului.

Sub bombardamentul particulelor lansate de acceleratorul fischerian, cele mai fine structuri au fost prinse în focarul microscopului electronic şi numai lupta pe marginea abisului impusă necontenit de pătrunzătorul observator ne-a dat posibilitatea să vedem adevărata alcătuire a adversarilor săi.

Geniul lui Fischer consta tocmai în iscarea unor situaţii limită care duceau la exacerbarea defectelor potrivnicilor săi şi îi împiedica să-şi pună în valoare întreg potenţialul de joc, în vreme ce el se adapta fulgerător meandrelor luptei, găsind neaşteptate resurse.

Meciul Spasski — Fischer a demonstrat cu prisosinţă veridicitatea acestui punct de vedere.

Toate amănuntele încleştării celor doi titani au fost de nenumărate ori evocate de ziariştii şi comentatorii din întreaga lume şi au devenit familiare pînă şi celor care pînă atunci nu s-au arătat interesaţi de un sport spectaculos doar pentru iniţiaţi.

În cronica noastră, vom reţine doar acele crîmpeie de scenariu capabile să reveleze esenţa acestui important moment al evoluţiei şahului.

În prima partidă. Spasski a presat puternic poziţia inamică fără a obţine însă un avantaj decisiv. În momentul în care remiza era iminentă, Fischer a greşit calculul unei variante, acceptînd necugetat un sacrificiu de pion şi a pierdut.

După cum se ştie, runda a II-a nu s-a disputat, challengerul apreciind greşit gradul de fermitate la care poate ajunge arbitrul vest-german, marele maestru Lothar Schmid. Forfait-ul său, sancţionat prompt, a stabilit scorul la 2—0 pentru campion. Urmările acestui fapt unic în istoria meciurilor pentru titlul suprem sînt dificil de apreciat. Se pare totuşi că, pînă la urmă, Spasski a fost cel dezavantajat. Atribuirea regulamentară, dar insolită a acestui punct important i-a dat o stare de spirit defavorabilă luptei, fiind pus în condiţii cu totul neobişnuite, la care nu s-a putut adapta rapid.

După acest inedit prolog, odată cu runda a III-a, a început un teribil duel teoretic, factor de importanţă majoră în determinarea rezultatului final şi cu profunde implicaţii în evoluţia conceptului de pregătire şahistă.

Următoarea recapitulare ne pune pe urmele unor adevăruri uimitoare prin simplitatea şi evidenţa cu care ni se impun:

În douăzeci şi unu de runde s-au disputat douăzeci de partide care, după criteriul calităţii lor, ar putea fi împărţite astfel:

— trei partide slabe, cu veritabile gafe greu de explicat (I-a, a VIII-a şi a XIV-a);

— patru partide mediocre, abundînd în inexactităţi incompatibile cu nivelul competiţiei

(a VII-a, a XV-a, a XVIII-a şi a XX-a);

— o partidă bună, dar cu o gravă greşeală în final (a XIII-a);

— două partide banale, cum se găsesc în orice concurs de maeştri (a IX-a şi a XVI-a);

— doar zece sînt acele partide în care îi recunoaştem pe primii doi jucători ai lumii şi care reprezintă contribuţia acestui „meci al secolului" la evoluţia jocului de şah. Dintre acestea, şapte — deci 70% — sînt caracterizate prin inovaţii în deschiderile respective (a III-a, a V-a, a VI-a şi a X-a — cîştigate de R.J.F., a XI-a — în care a învins Spasski — şi a IV-a şi a XII-a, încheiate prin **draw.**

Concluzia se impune de la sine: Fischer a învins în primul rînd pentru că procedeele lui de anticipare a soluţiilor erau cu totul noi, iar efectele acestora erau amplificate printr-o tehnică potrivită fiecărui caz în parte.

„Secretul" lui? Poziţiile provocate sileau adversarul să nu se poată descurca decît printr-o clarviziune a diagnosticului exact, dublată de elasticitate în alegerea căilor de joc, şi care îi puneau la grea încercare rezistenţa în faţa unor neaşteptate schimbări de ritm, de intensitate şi de direcţie în torentul variantelor.

Calitatea primordială a celui de al XI-lea campion oficial al lumii o consider supleţea, **însuşirea de a se metamorfoza eficient, în funcţie de mediul ambiant.** Acest mimetism face inoperantă fixarea sa în vreuna dintre zonele tabloului stilurilor, deşi aproape în unanimitate este considerat un multilateral. Dar, spre deosebire de marii săi înaintaşi, posesori ai unui joc complet, ca, de exemplu, Morphy, Alehin, Botvinnik, care au ajuns la o sinteză între modalităţile poziţionale şi cele combinative, sacrificînd unele exacerbări tocmai pentru a realiza o îmbinare perfectă, Fischer prezintă profiluri distincte, fiind rînd pe rînd un rece şi riguros structuralist, un înflăcărat şi aventuros tactician sau un echilibrat integralist, această triplă făptură stilistică fiind la locul ei în fiecare dintre cele trei zone ale tabloului.

Dacă am decodifica şi am filma informaţiile cuprinse în structura ADN-ului său ar apărea probabil imaginile unor precursori consemnaţi în cronica noastră, cu influenţele lor în evoluţia speciei şahiste. Genericul ar arăta timpurile străvechi în care Noah si semenii săi, modelîndu-şi acţiunile viitoare prin jocurile minţii, îşi asigurau astfel supravieţuirea în mijlocul unui mediu ostil şi al unor duşmani neîmpăcaţi. Apoi ar apărea în faţa califului artistul Djabir, războinicul Zairab şi învăţatul Abdaldjafar, iar mai tîrziu, la curtea regilor Spaniei, Ruy Lopez, iniţiatorul teoriei deschiderilor şi aventurosul Paolo Boi. Vom urmări cu multă emoţie peregrinările analistului Philidor urmate de pasionantele dueluri franco-engleze, cărora le-a pus capăt superioritatea tenacelui Staunton. O atrăgătoare secvenţă ar fi dedicată nesecatei fantezii a lui Anderssen şi mai ales enigmaticei personalităţi a americanului Morphy. Filmul ar putea ilustra apoi arhitectura lui Steinitz, intuiţia infailibilă a lui Lasker pentru slăbiciunile adversarului şi simplitatea desăvîrşită a lui

Capablanca în finaluri. Grandiosul fenomen Alehin va sintetiza un întreg drum parcurs, el însuși start al transformărilor viitoare, marcate apoi de enciclopedicul Euwe, șlefuitorul teoriei. Vom asista, prin Botvinnik, la înflorirea artei de a lupta perpetuu pentru victorie, inghițindu-și propriii discipoli *, iar Smislov ne va fi călăuză pe labirinticele drumuri ale manevrelor de învăluire. Cu sufletul la gură vom asista la riscantele zboruri ale lui Tal, ne vom odihni ochii în fața sculpturii în granit a cetății lui Petrosian și vom palpita din nou urmărind magnificele reveniri de necrezut ale lui Spasski.

Sigur că acest succint scenariu nu poate preciza imensul număr de figuranți și nici numeroasele personaje secundare — zei minori și prometei — cu importantul lor aport genetic.

Ultimele imagini vor consemna pasionanta luptă a eroului acestui capitol pentru înnoirea artei eșichierului. Dar continua lui goană către NOU, posibil „călcîi al lui Achile", este paradoxală, deoarece Fischer a ajuns supercampion tocmai absorbind esența a tot ceea ce s-a creat pînă la el. Atoteuprinzătoarea-i capacitate de modelare a prezentului poartă girul succesului deplin, dar nu poate anticipa raportul de forțe născut din evoluția ulterioară a rivalilor săi, ei înșiși beneficiarii sintezei fischeriene.

Partidele lui au semănat în cele mai fertile medii de cultură germenii viitoarelor metode de luptă ale neînduplecaților rivali potențiali. Uriașa capacitate a celor ce își leagă destinul de sportul minții prelucrează fără încetare noile informații, distilînd esența fenomenalelor performanțe.

Propulsat în fruntea tuturora de combustia în reactorul talentului său a elementelor de sinteză acumulate, noul lider ne obligă la o întrebare perpetuă: cît timp se va menține invincibil Robert James Fischer, depășind astfel acea epocă a cărei configurație a determinat-o în cea mai mare măsură el însuși, stabilindu-i coordonatele?

(În numărul viitor, vom propune un program pentru computerele șahiste de mîine.)

*** Dacă ar trebui să numesc un Cronos al șahului cred că numai Botvinnik n-ar umbri legenda.**

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scînteii"

2012

prelucrare
&
editor
Costin Teo Graur

i.m. Pompilu

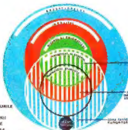
Au scanat, corectat, prelucrat.

Ceea ce nu au fost în stare redacțiile Știință și tehnică
sau cei care au dat să continue CPSF, au reușit, cu multă dăruire,
muncă și cheltuială, acești entuziaști.

Lor trebuie să le mulțumim pentru că avem acum posibilitatea
să (re)citim legendara Colecție.

clandher
flash_gordon
evilgheorghe
krokodyliu
progressivefan3
car_deva
coollo
fractalus
panionios
nid68
un anonim (RK)
Gyuri
hunyade
dl. Dan Lăzărescu
Cilly Willy
fizikant
Doru Filip
connieG

(dacă este omis cineva, vă rog un email și reparăm greșeala!)

RAPORTURILE
UNOR
CATEGORII
ESTETICE
DIN SFERA
EXCEPTIONALULUI

RAPORTURILE
BIZARULUI
CU
FANTASTICUL
ȘI
ABSURDUL

COLECȚIA „POVESTIRI ȘTIINȚIFICO-FANTASTICE

MARTIE 1974 PREȚUL 1 LEU 41087